tych samych treści, ale różnymi metodami w zależności od potrzeb i możliwości organizacji.

W przypadku Polski materiały zostały opracowane przez organizację krajową, więc spotkały się z dobrym oddźwiękiem ze strony polskich odbiorców. Ze względu na to, że liczą już kilka lat, wymagały one natomiast dostosowania opisanych w nich przypadków.

ZBPO poświęcił ogółem 11 dni na przygotowanie szkolenia trenerów (zob. szczegółowy podział w tabeli 2). Należy przy tym zaznaczyć, że proces rekrutacji trenerów był względnie prosty, jako że ZBPO jest siecią organizacji z bezpośrednim dostępem do trenerów. Inne organizacje, które prowadzą otwarty nabór do programu TOT, mogą potrzebować więcej czasu na wybór i sprawdzenie odpowiednich trenerów. Muszą one szukać osób, które zarówno dysponują doświadczeniem szkoleniowym, jak i dobrze rozumieją docelowych beneficjentów.

Tabela 2: Przygotowanie do TOT w 11 dni

POZYCJA	CZAS
Logistyka i wybór miejsca	5 dni
Adaptacja materiałów	2 dni
Zareklamowanie projektu potencjalnym partnerom	3 dni
Przygotowanie materiałów szkoleniowych (materiały drukowane, pakiety uczestnika, drukowanie pakietów uczestnika)	1 dzień

Szkolenie trenerów

Szkolenie trenerów zapewniło doradcom obywatelskim wiedzę i umiejętności potrzebne do tego, aby niezwłocznie przystąpić do szkolenia klientów i doradzania im w zakresie edukacji finansowej (zob. zarys programu w ramce 2).

Co ważne, MFC wykorzystuje w szkoleniu dla trenerów podejście oparte na zasadzie „nauki przez działanie", co oznacza prowadzenie prawdziwych sesji szkoleniowych i doradczych w czasie rzeczywistym, aby dać uczestnikom możliwość zapoznania się z treściami i przećwiczenia technik prowadzenia spotkań.

Ustawiczna realizacja

Po zamknięciu projektu doradcy w całym kraju nadal realizują edukację finansową w ramach bieżących usług doradzania obywatelom.

RAMKA 2: PROGRAM WARSZTATÓW TOT

5-dniowy program obejmuje:
Dzień 1: Wprowadzenie metodologii uczenia osób dorosłych, przegląd celów kursu, przygotowanie do próbnej realizacji sesji
Dni 2-4: Przegląd treści i procesu realizacji modułu, próbna realizacja sesji modułu „Zaplanuj swoją przyszłość", uzyskanie informacji zwrotnych na temat treści i techniki realizacji kursu
Dzień 5: Doradztwo w zakresie edukacji finansowej, monitorowanie i ocena skuteczności programu edukacji finansowej

GROSZ DO GROSZA: EDUKACJA FINANSOWA W POLSCE

Microfinance Centre
www.mfc.org.pl
Grudzień 2013

WSTĘP

Na początku listopada 2011 r. Microfinance Centre[1] we współpracy ze Związkiem Biur Porad Obywatelskich (ZBPO)[2] rozpoczął ośmiomiesięczny projekt na rzecz poprawy świadomości finansowej osób o niskich dochodach w Polsce.

W Polsce istnieje poważne zapotrzebowanie na edukację finansową. Pomimo wzrostu i postępów, jakie dokonały się od czasu odejścia od gospodarki planowej, świadomość finansowa jednostek pozostaje na niskim poziomie. Należy w tym upatrywać spuścizny ery sowieckiej, gdy państwo zapewniało stałe źródło dochodów (choć niskich), a możliwości konsumpcji i inwestycji były ograniczone. Od tamtego czasu nastąpiło przeniesienie zarówno ryzyka finansowego, jak i odpowiedzialności finansowej z państwa na jednostkę, a rynki finansowe stają się w bezprecedensowym tempie coraz bardziej skomplikowane.

Przeprowadzone przez Fundację Kronenberga w 2009 r. badanie[3] ujawniło, że zaledwie 18% Polaków powiada dostateczną wiedzę na tematy gospodarcze i finansowe. Przeciętny Polak udzielił poprawnej odpowiedzi na mniej niż połowę pytań dotyczących podstawowych zasad finansowo-gospodarczych, funkcjonowania i produktów rynków finansowych. Najniższy poziom wiedzy stwierdzono wśród osób o niskich dochodach, starszych, mieszkających w obszarach wiejskich, posiadających wykształcenie podstawowe oraz wśród kobiet. W przeciwieństwie do innych krajów europejskich nadmierne zadłużenie jest bardziej wyraźne wśród grup ludności o niskich dochodach i niskim wykształceniu (u których zadłużenie wynosi średnio 5 tys. zł/1 tys. euro).

W tym kontekście finansowany przez Fundację Citi projekt edukacji finansowej miał na celu rozwinięcie zdolności lokalnych Biur Porad Obywatelskich do wspierania beneficjentów o niskich dochodach w przejmowaniu kontroli nad własnym życiem finansowym. W miesiącach poprzedzających projekt biura zaobserwowały wzrost liczby osób poszukujących porad w sprawach domowych i zawodowych, u podstaw których leżały kwestie finansowe (np. konflikty rodzinne wynikające z braku umiejętności planowania wydatków oraz oszczędzania i w konsekwencji m.in. popadanie w zadłużenie). Projekt bazował na programie szkoleniowym MFC „Zaplanuj swoją przyszłość"[4], który pomaga klientom o niskim dochodach zrozumieć korzyści i zagrożenia związane z zaciąganiem pożyczek, zasady odpowiedzialnego korzystania z kredytu oraz sposoby zapobiegania nadmiernemu zadłużeniu lub jego kontrolowania.

25 pracowników lokalnych Biur Porad Obywatelskich uczestniczyło w pięciodniowym szkoleniu dla trenerów (TOT)[5], ucząc się, jak

1 Microfinance Centre jest regionalną siecią na Europę i Azję Środkową z siedzibą w Polsce. Więcej informacji można znaleźć na stronie www.mfc.org.pl.
2 ZBPO jest organizacją pozarządową zrzeszającą 35 Biur Porad Obywatelskich w Polsce. Jej celem jest informowanie obywateli o przysługujących im prawach, aby umożliwić im skuteczne rozwiązywanie problemów. Więcej można dowiedzieć się pod adresem www.zbpo.org.pl/page/en/
3 Zob. www.citibank.pl/poland/kronenberg/polish/files/fk_badania_01.pdf na temat badania (w języku polskim) oraz www.big.pl/infodlug, aby dowiedzieć się więcej o monitorowaniu dłużników.
4 Więcej informacji na temat programu „Zaplanuj swoją przyszłość" i innych modułów edukacji finansowej MFC można znaleźć na stronie www.mfc.org.pl/en/content/modules
5 W szkoleniu wzięło udział 5 doradców z Rudy Śląskiej , 1 z Łodzi, 2 z Łomży, 7 z Warszawy (w tym koordynator projektu), 2 z Zabrza, 2 z Zielonej Góry, 1 z Ostrowca Świętokrzyskiego, 2 z Krakowa, 1 z Wałbrzycha i 1 z Łosic.

MFC Financial Education Program — better literacy more security bigger aspirations
Citi Foundation
citi

Autor: Katherine E. Knotts

przekazywać klientom wiedzę finansową. Każdy trener zobowiązał się dotrzeć do 10 osób o niskich dochodach w ciągu miesiąca od czasu szkolenia, a w ciągu kolejnych 3-4 miesięcy ponownie skontaktować się z nimi, aby sprawdzić, czy szkolenie lub doradztwo spowodowało zmianę w ich życiu (np. w zarządzaniu budżetem domowym). Cele i wyniki projektu przedstawia tabela 1.

Opracowane zostały materiały informacyjne dla innych instytucji regionalnych (zwłaszcza instytucji publicznych i organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju) zainteresowanych oferowaniem edukacji finansowej w ramach swoich usług. W materiałach wskazano główne korzyści dla klientów i partnerów projektu, a także określono wymagania instytucjonalne dla realizacji programu edukacji finansowej.

Tabela 1: Cele i wyniki projektu

OBSZAR	CEL	WYNIK
Trenerzy	20	25
Klienci	200	253

CZYM JEST EDUKACJA FINANSOWA?

Edukacja finansowa umożliwia organizacjom rozwojowym budowanie wiedzy beneficjentów na różne tematy, w tym inteligentnego pożyczania, tworzenia budżetu domowego, unikania zaległości w spłatach oraz znaczenia oszczędzania. Jeśli chodzi o treść, tematy te można realizować za pośrednictwem warsztatów szkoleniowych (długich lub serii krótkich) lub indywidualnych sesji doradczych z beneficjentami w zależności od potrzeb i możliwości instytucji. Główne umiejętności rozwijane za pomocą tych narzędzi przedstawia ramka 1.

RAMKA 1: TEMATY EDUKACJI FINANSOWEJ W MODULE „ZAPLANUJ SWOJĄ PRZYSZŁOŚĆ" (W PODZIALE NA SESJE)

1. Aktualne przepływy pieniężne a cele finansowe
2. Sposoby i możliwości oszczędzania
3. Wydatki nagłe: pieniądze na czarną godzinę i ubezpieczenie
4. Narzędzia oszczędzania
5. Inteligentne pożyczanie
6. Opracowanie planu finansowego
7. Realizacja planu

DOCELOWI BENEFICJENCI

Projekt skutecznie dotarł do założonych odbiorców i to w większej liczbie niż zakładano. Ogólnie w projekcie wzięły udział 253 osoby o niskich dochodach (w połowie dotychczasowi klienci), z których 75 zostało objętych szkoleniem, a 178 doradztwem. Główne dane demograficzne dotyczące zasięgu projektu:

- Średni dochód na gospodarstwo domowe: 2500 zł (w porównaniu ze średnią krajową pensją 2500 zł na głowę),
- 58% uczestników miało niskopłatną stałą pracę, 34% było emerytami, 3% rolnikami, a 8% mikroprzedsiębiorcami,
- 24% uczestników często lub czasami brakowało pieniędzy na pokrycie podstawowych wydatków takich jak żywność, leki, paliwo,
- 44% żyje w gospodarstwach domowych o dochodach poniżej granicy ubóstwa.

KORZYŚCI Z EDUKACJI FINANSOWEJ

Korzyści dla instytucji i ich beneficjentów

Włączenie edukacji finansowej do zakresu oferowanych usług sprawia, że Biura Porad Obywatelskich są w stanie skuteczniej sprostać zróżnicowanym potrzebom swoich beneficjentów. Uświadomienie jednostkom ich praw i obowiązków w zakresie inteligentnego zarządzania finansowego stanowi naturalne dopełnienie innych kwestii „pieniężnych" będących przedmiotem doradztwa BPO. Poprzez rozwijanie umiejętności planowania wydatków gospodarstwa domowego, wyliczania przepływów gotówkowych i oszczędzania, beneficjenci zyskują większą zdolność skutecznego radzenia sobie z innymi aspektami finansowymi swojego życia, w tym kwestiami mieszkaniowymi, zasiłkami socjalnymi i brakiem pracy.

Główne wyniki dla beneficjentów

Przed przystąpieniem do szkolenia lub sesji doradczej doradca obywatelski przeprowadzał ankietę wśród beneficjentów na temat aktualnych nawyków, nastawień i zdolności finansowych. Ogólnie rzecz biorąc, uczestnicy prezentowali na wejściu dobre umiejętności liczenia oraz właściwe nastawienie do oszczędzania i pożyczania. Rzeczywiste nawyki finansowe były jednak często gorsze od nastawień, zwłaszcza w zakresie oszczędzania i monitorowania dochodów/wydatków:

- 70% uczestników nie zapisywało dochodów i wydatków, a 60% nie planowało budżetu domowego,
- 38% nie oszczędzało (choć 45% uważało, że posiada środki wystarczające na pokrycie jednego miesiąca utraconych dochodów),
- 53% posiadało aktywne pożyczki, a 19% miało poczucie nadmiernego zadłużenia,
- 69% nie wiedziało, jak obliczyć oprocentowanie, a 52% uważało, że wysoki dochód jest najważniejszym czynnikiem skutecznego oszczędzania.

Powtórna ankieta przeprowadzona po 3-4 miesiącach na próbie beneficjentów dała ZBPO wyobrażenie o zmianach na poziomie indywidualnym. Co ważne, okazało się, że 62% osób, które nie oszczędzały przed odbyciem szkolenia, nie tylko zaczęło oszczędzać, ale i kontynuowało ten nawyk po 4 miesiącach. Wśród osób, które oszczędzały przed szkoleniem, 96% kontynuowało oszczędzanie, 50% zaczęło odkładać pieniądze na cele długoterminowe, a 36% przyjęło nowe cele oszczędzania.

88% osób, które nie planowało budżetu domowego przed szkoleniem, zadeklarowało zamiar prowadzenia takiego budżetu. Po 4 miesiącach dwie trzecie osób, które nie oszczędzały przed szkoleniem, kontynuuje zarządzanie budżetem domowym i aktualizuje go co miesiąc.

Edukacja finansowa jest bardzo ważna, pomaga ludziom zarządzać budżetem domowym, choć realizacja wytycznych może być trudna, gdy wpada się w poważne długi. Ważniejsze jest zatem, aby podkreślać znaczenie zapobiegania ubóstwu, a następnie skupić się na sposobie wydostania się z pułapki zadłużenia.

Joanna Łochowska, koordynator programu

CO JEST POTRZEBNE DO REALIZACJI EDUKACJI FINANSOWEJ?

Przygotowanie

Szerokie doświadczenie i sprawdzona metodologia szkolenia w zakresie edukacji finansowej, która może być adaptowana i wykorzystywana przez inne organizacje, stanowiły główną wartość wniesioną przez MFC w ramach niniejszej współpracy. Co ważne, MFC prezentuje podejście, które jest zarówno elastyczne, jak i skalowalne. W praktyce oznacza to, że szkolenia i doradztwo mogą służyć do realizacji